

Kenessey Jenő: Az arany meg az asszony
Osváth Júlia, Ilosfalvy Róbert,
Losonczy György
Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara
vezényel a szerző
HCD 31983

A Hungaroton millenniumi sorozatának négy operalemeze közül Kenessey Jenő 1943-as műve, *Az arany meg az asszony* hat talán a leginkább reveláció erejével. Ebben egyértelműen közrejátszik az előadás páratlan színvonala is: *Osváth Júlia* törekeny, hajlékony, keccses és érzéki Annát alakít, *Ilosfalvy Róbert* Rotaridesz kapitánya egyszerre pimasz, büszke és délceg, míg a Wolfgang szerepében megjelenő *Losonczy György* érinthetetlen, le-

győzhetetlen és méltóságteljes. Az interpretációban azonban nemcsak a szerepekkel való tökéletes azonosulás élményszerű, hanem az a gondosság is, amellyel az énekesek szövegeiket kidolgozzák. Az 1957-ben készült felvétel a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát maga a zeneszerző vezényeli – nyilván ennek köszönhető számos puha-érzéki szín és az egész egyfelvonásos megszólaltatására jellemző ihletettség.

Mindez azonban nem valósulhatna meg, ha maga az opera nem lenne finom kézzel megmunkált kis mestermű. Már a librettó alapjául szolgáló 1913-ban keletkezett Krúdy-szindarab is

kincs. A történet sok közös vonást mutat fel a Kékszakállúval: az idősödő férfi itt is házába zárja a fiatal lányt, ez az elzárttság azonban olyan szorító, hogy a hősnő hiába tesz szert

tudásra – a Kékszakállúban a férfit ismeri meg, *Az arany meg az asszonyban* pedig a szerelmet –, az nem váltja, nem válthatja meg őt. Krúdynál éppúgy, mint Balázs Bélánál, mindez nem először történik a férfival: Wolfgang kétértelmű, homályos utalásaiból kibogozhatjuk, hogy már a lány anyja is vele élt, sőt azt is megtudjuk, hogy a nőt az ördög vitte el. Az incestuózus alaphelyzetet az is alátámasztja, hogy a nagyon fiatal Anna hol *uramnak*, hol pedig *apámnak* szólítja férjét. Wolfgang azon örködik tehát, hogy Anna ne ismerhesse meg a szerelmet, vagyis hogy ne váljék felnőtté, mert ez – akárcsak anyja esetében – halálát jelentené.

A csábító katonaként megjelenő Rotaridesz vágya sem teljesülhet be: üzletet kötött az ördöggel, a jólétért cserébe le kellett mondania a szerelemről, s most már hiába lázad. Krúdy Gyula a Kékszakállú-elbeszélésbe beilleszti a katona történetét, s a két mese ötvöztetésével kettős csavarral él. Amikor a pökhendi és cinikus Rotaridesz megjelenik, azt hisszük, a *commedia dell'arte* tipikus alapképletével van dolgunk: a leleményes fiatal katona túljár az öregező férj eszén, és elcsábítja ifjú feleségét. Am hiába fölényeskedik Rotaridesz, sötét múltja nem ereszti, s Wolfgang rögtön le is csap rá. A férj olyan ördögi hatalommal rendelkezik, amely erősebb, mint a szerelem, s józan kiméletlenséggel most is megakadályozza, hogy a katona szerethessen. Újból felébreszti benne az arany iránti rajongást, s ezzel eltereli figyelmét a lányról.

Akárcsak Poldini operájában, itt is egybejátszik a realitás és irrealitás. Nem tudjuk, mindez valóság-e vagy álom. Kezdetben az sem világos, ki az ördög: Rotaridesz-e vagy Wolfgang, és az sem, hogy Rotaridesz elbeszélése mese-e vagy saját élettörténete? S a Farsangi lakodalomhoz hasonlóan itt is két világ – az ajtón kívüli és a házon belüli – párhuzamos létezéséről szerezhetünk tudomást. Kenessey is elsősorban a kint és bent kettőségét hangsúlyozza zenéjével. A külvilág zajai csak tompán, szűrőn keresztül jutnak be a házba. Halljuk a hóhullást, az éjjeliőr távoli kürtjelét, a kapuórség dobpergését vagy a kopogtatást a kapun. De mindez olyan távoli, olyan valószínűtlen, hogy talán nem is valóságos.

A valósághoz – legalábbis Anna számára – sokkal több köze van annak, ami bent történik. A benti világ zenei témái éppen ezért sokkal karakterisztikusabbak. Belőlük alakul a zenei cselekmény fonala: a legkülönbözőbb lelkiállapotokban, szituációkban térnek vissza, s jellemzik a szereplők személyiségét és érzelmeit. A triolákra épülő téma például Rotaridesz provokatív személyiségét, agresszivitását ábrázolja, ennek lassú változata azonban már magában hordozza a kapitány elkerülhetetlen sorsát is. A fiatalok szerelméhez három téma is kapcsolódik: amikor egymásra és a szerelemre gondolnak vagy arról beszélnek, dallamvilágukat egy négyhangos, siratómotívumra épülő elválás-melódia, a Tosca egyik motívumát (*Oh! dolci baci*) idéző eksztázis-formula és egy kvartugrásos vágytéma uralja. A dallamok mindig visszatérnek kiindulópontjukhoz, nem bontakoznak ki – éppúgy, ahogy a két fiatal szerelem sem teljesülhet be.

A zeneszerző tisztaban van a szövegeknyv és a Kékszakállú cselekménye közötti rokonsággal, s ezt zenei eszközökkel is hangsúlyozza. Számtalan bartókos hangütéssel él: a Kék-

kezetét is felidézi: akárcsak Kékszakállú várában, Wolfgang házában sem változik semmi, minden marad a régi mozdulatlanságban. Bartók mellett alapvető mintaként szolgált Kenessey számára Puccini (ezt igazolja a Toscából vett álidézet) és Stravinsky is. Nem lehet véletlen, hogy a katona meséjének elbeszéléséhez A katona története elidegenített, torzított intonációit használja fel a zeneszerző.

szakállú Messze néző szép könyöklőjének fenséges C-dúrja szólal meg akkor is, amikor Rotaridesz meglátja az aranyat. De a bartóki misztériumjátékot uraló népdalstrófákra is többször visszautal, például Wolfgang háromnegyedes, táncos lejtésű dallamánál („*Napom addig melegítsen...*”). És az előkép keretes szer-